

Nr 162.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående särskild ersättning till vissa flottan tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring; given Stockholms slott den 10 april 1915.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över sjöförsvärsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

dels att flottan tilldelad värnpliktig av klass A, som under sin stamanställningstid uppnått korpralsgrad eller 1:a eller 2:a klass sjömans tjänstbarhetsklass, ävensom flottan tilldelad värnpliktig av klass B må, därest han efter inkallelse till tjänstgöring under nu pågående mobilisering fullgjort eller kommer att fullgöra tjänst minst sex månader i följd och därunder minst fyra månader med gott vitsord bestritt korprals- eller därmed likställd befattning, erhålla särskild ersättning med ett belopp av 20 kronor i månaden för den del av tjänstgöringstiden, som överskjuter två månader;

dels ock att de kostnader, som föranledas av bifall härtill, må av marinförvaltningen förskottsvis bestridas av omhänderhavande medel för att framdeles anmälas till ersättande.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Dan. Broström.

*Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
10 april 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, statsrådet Broström anförde:
I en till Kungl. Maj:t ställd, av stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm med underdånigt utlåtande den 10 december 1914 jämte yttrande av chefen för underofficers- och sjömanskårerna därstädes överlämnad skrift hava åtskilliga f. d. stamanställda korpraler vid flottan, vilka vid den anbefallda mobiliseringen blivit inkallade till tjänstgöring, anhållit att under tiden för mobiliseringstjänstgöringen komma i åtnjutande av samma avlöningsförmåner, som tillkommit dem under deras stamanställningstid såsom korpraler.

Till stöd för sin anhållan hava sökandena framhållit, bland annat, att flertalet av dem varit anställda vid flottan ända till sex år och att

många dessutom varit skeppsgossar under flera år före stamanställningstiden. Deras under stamanställningstiden förvärvade praktiska insikter hade gjort dem skickade att på ett lika tillfredsställande sätt som till underofficerskorpraler konstituerade civila sjökaptener, styrmän och maskinister bestrida sådana poster i land och ombord, vid vilka dessa konstituerade underofficerskorpralers teoretiska kunskaper icke varit nödvändiga för tjänstens skötande. Många av sökandena hade nyligen bildat familj och en stor del av dem kämpade med ekonomiska svårigheter, som vore en följd därav, att de under de första åren efter stamanställningstidens slut icke kunnat förskaffa sig sådana platser, som beredde dem nödig utkomst. På grund härav vore sökandena de ekonomiskt minst bärkraftiga av de till krigstjänst nu inkallade, och deras ekonomi hade blivit ytterligare undergrävd genom den långa tid, de under mobiliseringen varit inkallade till tjänstgöring.

Såväl chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Stockholm som stationsbefälhavaren därstädes hava tillstyrkt den gjorda framställningen. Bemälda stationsbefälhavare har därvid visserligen förklarat sig anse, att från statens sida bör fordras, att den värnpliktige i mån av förmåga lämnar sina prestationer åt det allmänna, samt att staten bör äga rätt att tillgodogöra sig den värnpliktiges förmåga på för tjänsten lämpligaste sätt — varigenom en del värnpliktiga komme att fullgöra befäls och andra underbefäls åligganden — utan att detta förhållande finge grunda befogade anspråk på högre ersättning. Det vore emellertid en annan omständighet, som enligt stationsbefälhavarens förmenande kraftigt talade för, att ifrågavarande framställning vore förtjänt av beaktande. Då nämligen av värnpliktiga, tillhörande klassen A, betydligt äldre årsklasser nu vore i tjänst än av andra värnpliktiga, berodde detta väsentligen på det inom sjömanskåren förefintliga stora antalet vakanser, i det att frånvaron av enligt stat beräknat utbildat stammanskap måst ersättas med yrkeskunniga värnpliktiga; och det låge något mindre tilltalande däri, att många sådana i tjänst nu varande värnpliktiga kunde hava blivit hemförlovade, om dylika vakanser icke hade förefunnits bland det stamanställda manskapet.

Sedan marinförvaltningen anbefallts att avgiva yttrande i ärendet, har förvaltningen med eget underdånigt utlåtande av den 3 nästlidna mars överlämnat inhämtade yttranden från chefen för underofficers- och sjömanskårerna vid flottans station i Karlskrona samt stationsbefälhavaren därstädes ävensom från chefen för marinstaben.

Chefen för underofficers- och sjömanskårerna i Karlskrona har uttalat, bland annat, att, då ifrågavarande f. d. stamanställda korpraler ofta under många år varit skilda från den praktiska tjänsten, kunde de vanligen icke redan från början beträffande sin tjänsteduglighet jämföras med i tjänst varande stamkorpraler, vilket givetvis talade emot en omedelbar likställighet i avlöningsförmåner mellan de olika kategorierna korpraler, men ansåg kårchefen, att framställningen borde på visst av honom angivet sätt bifallas.

Stationsbefälhavaren i Karlskrona har i huvudsaklig överensstämmelse med det av kårchefen avgivna förslaget hemställt, att till resp. kårchefers förfogande måtte ställas erforderligt anslag att såsom korp-ralsarvoden å 10 kronor i månaden tilldelas sådana värnpliktiga, tillhörande klassen A, vilka på grund av sin tjänstgöring ansåges därav förtjänta och tillika varit i tjänst såsom värnpliktiga under minst fyra månader.

Chefen för marinstaben har meddelat, att han i huvudsak biträdde nyssnämnda, av stationsbefälhavaren i Karlskrona avgivna förslag. Det syntes dock bemälda chef, att den i detta förslag uppställda fordran på fyra månaders tjänst som värnpliktig för att komma i åtnjutande av korp-ralsarvode borde modifieras. En värnpliktig f. d. korpral, som endast något år före inkallelsen till krigstjänstgöring avgått från stamanställning, borde så gott som omedelbart efter inkallelsen vara kompetent att förrätta korpralstjänst, och även en f. d. korpral, som längre tid varit ur tjänst, borde inom vida kortare tid än fyra månader hava återförvärvat tillräcklig yrkeskompetens för att bestrida korp-ralsbefattning. Den föreslagna tiden av fyra månaders tjänst syntes därför enligt marinstabschefens uppfattning böra minskas till två månader. Därjämte har stabschefen framhållit, att de bestämmelser i ämnet, som eventuellt komme att utfärdas, borde givas retroaktiv verkan, enär i annat fall de hittills inkallade värnpliktiga f. d. korpralerna bleve sämre ställda än de f. d. korpraler, som efter bestämmelsernas trädande i kraft bleve inkallade till tjänstgöring.

I anslutning till vad chefen för marinstaben sålunda föreslagit har marinförvaltningen i sitt förenämnda utlåtande hemställt, att de värnpliktiga av A-klass, som under sin stamanställningstid vid flottan uppnått korp-ralsgrad och efter inkallelse till tjänstgöring såsom värnpliktiga varit i tjänst minst två månader, finge, där de ansåges därav förtjänta, av vederbörande kårchef tilldelas ett arvode av tio kronor för månad, ävensom att detta medgivande skulle gälla retroaktivt i avseende å dylika värnpliktiga, som redan varit inkallade på grund av den an-

befallda mobiliseringen. Den härav föranledda kostnaden borde enligt marinförvaltningens mening av förvaltningen med omhänderhavande medel bestridas och framdeles anmälas till ersättande.

Den sålunda väckta frågan om särskild gottgörelse till f. d. stam-
anställda korpraler, som vid den år 1914 anbefallda mobiliseringen av
flottan inkallats i tjänstgöring, synes mig vara förtjänt av synnerlig
uppmärksamhet. I samband med nämnda fråga anser jag mig böra
till prövning upptaga spørgsmålet om sådan gottgörelse jämväl till
vissa andra här nedan angivna kategorier av värnpliktiga, vilka blivit
inkallade vid nämnda mobilisering, enär, på sätt jag skall vidare ut-
veckla, enahanda omständigheter i förevarande avseende komma i be-
traktande beträffande samtliga ifrågavarande kategorier av värnpliktiga.

Departements-
chefens
yttraude.

Då omförmälda mobilisering av flottan med hänsyn till de utrikes-
politiska förhållandena vidtogs, måste det givetvis hava framstått såsom en
angelägenhet av största vikt, att inkallelsen av värnpliktiga ordnades på
sådant sätt, att åt flottans krigsberedskap bereddes den största möjliga
grad av effektivitet. Å andra sidan sökte man av naturliga skäl så
långt möjligt begränsa inkallandet av äldre årsklasser värnpliktiga.
Genom nådigt beslut den 3 augusti 1914 inkallades sålunda dels, obe-
roende av ålder, värnpliktiga, tillhörande klass A (sådana, som förut haft
viss tids fast anställning vid flottan) och klass B (studenter och med dem
likställda samt de, som avlagt sjökaptens- eller styrmansexamen eller
vissa examina å navigationsskolas maskinistavdelning), dels ock, förutom
vissa andra värnpliktiga, de flottan i allmän tjänst eller sjötjänst till-
delade värnpliktiga, som tillhörde 3:dje och 4:de årsklasserna (1912 och
1911 års klasser). Sedermera har efter hand och i den mån så med
hänsyn till flottans krigsberedskap kunnat ske hemförlovning ägt rum
av nämnda värnpliktiga, vilka därvid blivit ersatta genom inkallelse av
sådana värnpliktiga av sagda eller andra klasser, som förut ej varit i tjänst
under mobiliseringen, samt genom inryckning av 1914 års klass. På
grund av det för närvarande förefintliga stora antalet vakanser inom
sjömanskåren har det emellertid icke kunnat undgås, att inkallade värn-
pliktiga särskilt av klass A och bland dem företrädesvis vid flottan förut
stamanställda korpraler och 1:a klass sjömän jämte ett mindre antal av
de dugligaste bland f. d. 2:a klass sjömän måst kvarhållas i tjänstgöring
under en jämförelsevis lång tidrymd. Dessa f. d. korpraler samt 1:a
och 2:a klass sjömän hava nämligen genom sin föregående utbildning
vid flottan varit särskilt lämpade att utfylla de förefintliga vakanserna
bland förhandsmännen ombord och giva erforderlig stadga åt fartygens

bemannings. Då ifrågavarande personal i regel tillhört äldre årsklasser samt vid inryckningen till tjänstgöring väl i flertalet fall innehaft mera stadigvarande civil sysselsättning och haft familj att försörja, har härav blivit en följd, att dessa kategorier av värnpliktiga på ett särskilt kännbart sätt drabbats av mobiliseringen. Det synes mig därför endast vara en gärd av rättvisa och billighet, att dessa f. d. korpraler samt f. d. 1:a och 2:a klass sjömän, som under mobiliseringen bestritt korprals- eller därmed likställda befattningar, under vissa här nedan angivna villkor tillerkännes en särskild ersättning med hänsyn till såväl den mera ansvarsfulla tjänst, de under mobiliseringen fullgjort, som de ekonomiska uppoffringar, vilka de under sin jämförelsevis långa mobiliseringstjänstgöring måst underkasta sig.

Beträffande därefter frågan om beloppet av den ersättning, som bör utgå till ifrågavarande personal, tillåter jag mig erinra därom, att den i ämnet gjorda, i det föregående omförmälda ansökning avsåg ersättningens bestämmande på sådant sätt, att den motsvarade skillnaden mellan den f. d. korpralens avlöning under hans stamanställning och de avlöningsförmåner, han åtnjutit vid ifrågavarande tjänstgöring som värnpliktig. Å andra sidan har av marinförvaltningen föreslagits, att ersättningen skulle, med iakttagande av vissa angivna villkor, bestämmas till 10 kronor i månaden för varje man. Vid övervägande av denna fråga har jag av principiella skäl ansett mig icke kunna biträda den i ansökningen i detta avseende gjorda framställningen. Ett bifall till densamma skulle nämligen i själva verket innebära, att ifrågavarande värnpliktiga i avlöningshänseende betraktades såsom stamanställda. Att ett sådant betraktelsesätt icke kan anses hållbart, synes mig ligga i öppen dag. Däremot torde denna fråga lämpligen böra, i enlighet med vad marinförvaltningen därutinnan hemställt, ordnas på sådant sätt, att en var av ifrågavarande värnpliktiga, oberoende av beloppet av hans avlöning under den tidigare stamanställningstiden, under vissa förutsättningar komme i åtnjutande av ett visst såsom skäligt ansett belopp, beräknat exempelvis för månad under tiden för hans mobiliseringstjänstgöring. Storleken av detta belopp bör enligt min mening — med hänsyn till de i det föregående berörda förhållanden och icke minst till den omständigheten, att förevarande värnpliktiga under mobiliseringen fullgjort tjänst i korprals- eller därmed likställda befattningar samt därigenom berett flottan ett väsentligen ökat mått av krigsberedskap — sättas så högt, att ersättningen kommer att utgöra ett *verkligt* vederlag för de ekonomiska uppoffringar, de till följd av mobiliseringstjänstgöringen måst underkasta sig. Ur denna synpunkt synes det mig icke vara tillfyllest, att ifrågavarande personal tillerkännes allenast sådan

gottgörelse, som enligt marinförvaltningens förslag skulle tillkomma f. d. korpral, eller 10 kronor för månad. För bestämmande av den förhöjning i detta belopp, som enligt min mening bör ifrågakomma, är givetvis svårt att utan ingående och tidsödande undersökningar finna fullt giltiga normer. Skall emellertid det angivna syftet med ersättningen vinnas, lär ett lägre belopp än 20 kronor för månad icke böra ifrågasättas. Jag har alltså efter omsorgsfullt övervägande av de olika på frågan inverkan omständigheterna ansett mig böra stanna vid denna summa.

Marinförvaltningen och chefen för marininstaben hava i förberörda utlåtanden förklarat sig anse, att såsom villkor för den ifrågasatta ersättningens åtnjutande bör uppställas, att den värnpliktige varit i mobiliseringstjänst under minst två månader. Denna tid synes mig vara alltför knappt tillmätt, då under sådan förutsättning tillräckliga skäl för beviljande av särskild ersättning icke kunna anses föreligga vare sig ur synpunkten av den nytta, flottans krigsberedskap beretts av den värnpliktiges tjänstgöring, eller med hänsyn till den personliga uppoffringen från hans sida. Låter man däremot fordran på viss tids tjänstgöring omfatta minst sex månader i följd — d. v. s. utan annat avbrott än tillfällig permission — lär ersättningen ur nyssnämnda synpunkter vara väl motiverad. Då emellertid, enligt vad chefen för marininstaben framhållit, två månaders tjänst kan anses erfordras, innan en värnpliktig av här ifrågavarande kategorier återförvärvat sådan yrkesskicklighet, att han kan bestrida korpralsbefattning, synes mig den ifrågasatta ersättningen icke böra utgå för de två första månaderna av tjänstgöringen. En värnpliktig, varom här är fråga, skulle sålunda enligt mitt förslag, därest han fullgjort tjänst under mobiliseringen sex månader i följd, icke äga uppbära den ifrågasatta ersättningen under längre tid än för de fyra sista månaderna av denna tidsperiod.

Mot de av marinförvaltningen föreslagna villkor därom, att ersättningen bör tillkomma endast sådana, som anses därav förtjänta, samt att gottgörelsen må beräknas retroaktivt från mobiliseringstidens början, har jag icke något att erinra.

Förutom i det föregående omnämnda kategorier av värnpliktiga av klass A har under längre tid måst i mobiliseringstjänstgöring kvarhållas ett förhållandevis stort antal värnpliktiga av klass B, vilka avlagt sjökaptens-, styrmans- eller maskinistexamen. Flertalet av dem hava konstituerats till underofficerskorpraler och därigenom erhållit en mot deras tjänstgöring svarande avlöning. Endast ett ringa fåtal har tjänstgjort i korpralsbefattningar. I den mån så skett, böra emellertid dessa

av förut anförda skäl uti här ifrågavarande avseende likställas med förut omnämnda kategorier värnpliktiga av klass A.

Vad beträffar de kostnader, som skulle uppkomma, därest det av mig sålunda förordade förslaget vunne bifall, har jag låtit verkställa en överslagsberäkning rörande antalet under de sex första månaderna av mobiliseringstiden tjänstgörande värnpliktiga av här ifrågavarande slag. Denna beräkning har givit vid handen, att under nämnda tidsperiod ett antal av omkring 450 värnpliktiga skulle enligt av mig angivna grunder komma i åtnjutande av ersättningen i fråga. Kostnaderna skulle sålunda för dessa värnpliktiga under sagda tid uppgå till 36,000 kronor.

Totalsumman av de uti ifrågavarande avseende erforderliga medlen kommer naturligen att bliva beroende av den tid, under vilken mobiliseringen anses böra fortgå, och kan sålunda icke på förhand beräknas. Jag anser mig i detta sammanhang böra nämna, att genom särskilda nådiga brev den 23 februari och den 31 mars innevarande år för avlösning av i tjänst varande värnpliktiga av klass A inkallats sådana värnpliktiga av denna klass, tilldelade flottan i allmän tjänst eller sjö-tjänst, vilka, sedan mobilisering av flottan den 3 augusti 1914 anbefalldes, ej varit inryckta till tjänstgöring eller som omedelbart efter inryckningen hemförlovats. Enligt sistnämnda nådiga brev har därjämte inkallats ett antal värnpliktiga av klass B. Antalet sålunda nyinryckta värnpliktiga beräknas till omkring 550, varav ungefär hälften torde komma att tjänstgöra i korprals- eller därmed likställda befattningar.

De kostnader, som föranledas av bifall till det av mig förordade förslaget, torde få av marinförvaltningen förskottas för att sedermera anmälas till ersättande.

Jag vill slutligen i detta sammanhang erinra, att *värnpliktigs* familj äger att, jämlikt nådiga förordningen den 13 augusti 1914, under den tid, den värnpliktige fullgör tjänstgöring till rikets försvar, åtnjuta visst understöd, därest familjen för sitt uppehälle är i behov av sådant understöd, som i förordningen avses. Då emellertid, med anledning av Riksdagens därom fattade beslut, enligt nådigt brev den 14 oktober 1914 föreskrivits, att jämväl till *fast anställt manskap* vid marinen må under tid, då detsamma tjänstgör vid mobiliserad del av marinen eller eljest fullgör tjänstgöring, för vilken detsamma på grund av särskilda bestämmelser äger åtnjuta krigsavlöning, utgå familjeunderstöd efter enahanda grunder, som stadgas i nyssnämnda förordning, torde man vid bedömandet av förevarande fråga kunna bortse från det understöd av nu nämnt slag, som må hava utgått till här ifrågavarande kategori av värnpliktiga. Dock måste naturligen iakttagas, att

den särskilda gottgörelse, varom här är fråga, icke får verka på sådant sätt, att värnpliktig, som bildat familj, härigenom skulle i något fall erhålla en förmån utöver dem, som tillkomma den fast anställde med familj.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

dels att flottan tilldelad värnpliktig av klass A, som under sin stamanställningstid uppnått korpralsgrad eller 1:a eller 2:a klass sjömans tjänstbarhetsklass, ävensom flottan tilldelad värnpliktig av klass B må, därest han efter inkallelse till tjänstgöring under nu pågående mobilisering fullgjort eller kommer att fullgöra tjänst minst sex månader i följd och därunder minst fyra månader med gott vitsord bestritt korprals- eller därmed likställd befattning, erhålla särskild ersättning med ett belopp av 20 kronor i månaden för den del av tjänstgöringstiden, som överskjuter två månader;

dels ock att de kostnader, som föranledas av bifall härtill, må av marinförvaltningen förskottsvis bestridas av omhänderhavande medel för att framdeles anmälas till ersättande.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däruti statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla; och skulle proposition till riksdagen avlätas av den lydelse, en vid detta protokoll fogad bilaga utvisar.

Ur protokollet:

Yngve Sahlén.